

Ὡστε οὐδεὶς καθώρθωσε ν' ἀνασκευάσῃ τὴν γνώμην ὅτι ἡ αἰμομειξία ἦτο ἡ ἀρχικὴ ἀναγκαία, γενικὴ καὶ ἐπικρατοῦσα κατάστασις τῶν ἀνθρωπίνων γαμικῶν σχέσεων. Ἐγὼ δὲ ἀπεναντίας καθώρισα ὅτι ἡ ἀρχικὴ πιθανὴ παροδικὴ σύζευξις προέπει γὰ ὑφίστατο μὲ αἰμομειξίαν. Δηλαδή: οἱ ἄνθρωποι ἔξων κατ' ἀρχὰς εἰς παροδικὰς συζεύξεις μὲ αἰμομειξίαν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, ὅπως εἶπα, κατὰ τὰς ἰδίας παραδόσεις (εἰδήσεις μυθολογικὰς καὶ ἐθνολογικὰς) ἐπῆλθεν ἀμέσως καὶ ἡ ἀπαγορεύσις τῶν αἰμομεικτῶν γάμων. Ἀλλὰ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς μίαν ἐξέλιξιν, εἰς μίαν ἄλλην βιθμίδα, ἡ ὁποία δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἀκόμη.

Λεύτερον τμήμα

Ἡ πιθανὴ ἀρχικὴ κατάστασις τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Κεφάλαιον πρῶτον

Ἡ ἀρχὴ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν μου εἶναι κατιδέηλον:

Πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρξέ ποτε ἡ λεγόμενη ἐλευθερομειξία εἰς τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν εἶναι δυνατὸν γὰ νομίσαι κανεὶς ὅτι ἡ πρώτη ἀνθρωπίνη ὁμὰς ἔζη ὅπως

τῶν Βάναρο «καὶ ὅμως νομίζει σελ. 212 ἔ. ὅτι αἱ σχετικαὶ γαμικαὶ ἀπαγορεύσεις προῆλθον ἐκ τῆς αὐθρομῆτου ἐπενεργείας τοῦ ἐνστίκτου (Intuition des Instinctes) κατὰ τῆς αἰμομειξίας. (1) T h e r e n o w a l d θέλει γὰ δώσει πᾶντως τὸν ἀρχικὸν λόγον τῆς ἀπαγορεύσεως, ἀλλὰ καὶ τότε σφάλλει. πρβλ. τὰ ὅσα εἶπον ἀνωτέρω κατὰ τοῦ W e s t e r - m a r e k καὶ κατωτέρω ἐν τῷ II. μέρει ἐν τῷ κεφ. περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξελίξεως

⁽¹⁾ Ἐλευθερομειξία, (1) κοινωνικὸς βίος.

ἀγέλη ζώων. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ πολλοὺς ἐθνολόγους καὶ κοινωνιολόγους ἡ πρώτη κοινωνικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀγέλη· ἀλλὰ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν πρόκειται, ὅπως κατέδειξα¹⁾, περὶ συμπεροσματος προκύπτοντος ἀπὸ ἐσφαλμένην προϋπόθεσιν, ὅτι δηλαδή ἡ πρώτη ὁμὰς τῶν ἀνθρώπων ἔζη ἐν ἐλευθερομειξία.

Δεύτερον, ἐπειδὴ ἡ ἰσόβιος οἰκογένεια δὲν ὑφίστατο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γομίσῃ κανεὶς οὔτε ὅτι οἱ πρώτοι ἀνθρώποι ἔζων εἰς χωριστὰς ἀπομεμονωμένας οἰκογενείας (ὡς π. χ. ὁ λέων ἢ ὁ γορίλλαι), οὔτε ὅτι ἔζων εἰς οἰκογενείας ἀποτελούσας ὁμοῦ μίαν κοινωνίαν (μίαν κοινότητα)· οἱ ἐθνολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι, ὅσοι δοξάζουν τοιαύτας ἰδέας, βιασίζονται, ὅπως κατέδειξα²⁾, ἐπὶ ἐσφαλμένων γνωμῶν.

Ἐπειγασίας, ὡς μόνη πιθανὴ ἐκδοχὴ πρέπει νὰ θεωρηθῆ, ὅπως κατέδειξα³⁾, ἡ παροδικὴ σύζευξις· αὕτη εἶναι μιὰ σταθερὰ (κλειστὴ ἐν ἑαυτῇ) οἰκογένεια διὰ ὁρισμένον χρόνον, ἢ μᾶλλον (ἐπειδὴ ὁ ἄνδρας μένει) οἰκογένεια, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀλλάσσαν, εἶναι δυνατόν ν' ἀλλάσσω, αἱ γυναῖκες περιοδικῶς, καὶ ἡ ὁποία ἀκαρτίζεται αἰμομεικτικῶς. Τοιαύτη ὅμως κατάστασις τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων εἶναι δυνατὴ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ὅλοι οἱ πρώτοι (δηλαδή κυρίως οἱ ὄλονέν γεννώμενοι) ἀνθρώποι ἔζων κατ' ἀρχὰς ὁμοῦ, ἀπετέλουν μίαν ὁρδὴν, ἡ ὁποία ἐν ἑαυτῇ εἶχεν εἰρήνην· δηλαδή ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς αἰμομειξίας ἢ ὁρδῆ περιελάμβανεν ἀνθρώπους στενώτατα συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ εἶχον ἀπαρηθῆ ἀναμεταξύ των τὸν ἄμεσον πόλεμον περὶ ὑπάροξεως (συνήθως καὶ τὸν πόλεμον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς γυναικὸς μὲ ἴλας τὰς συνεπείας του), μὲ ἄλλαις λέξεσις ἐντὸς τῆς ὁρδῆς ὁ φόνος ἀπεφεύγετο ἐνσυνειδήτως, πρὸς τὰ ἔξω συγκροτημένης αὐτῆς διὰ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀλληλεγγύης τῶν συνιστάωντων αὐτὴν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων.

Θὰ καταστήσω τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τῆς πρωτογόνης κοινωνικῆς καταστάσεως (μίαν πιθανότητα, ἕνεκα τούτου πάντοτε μί-

1) Πρβλ. ἄνω σελ. 26 ἔ.

2) Πρβλ. ἄνω σελ. 23 ἔ.

3) Πρβλ. ἄνω σελ. 20 ἔ.

αν ὑπόθεσιν καίτοι καλῶς θεμελιωμένην) ἀκριβέστερον καταληπτήν, εἰν διαγράψω αὐτὴν λιμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν βιολογικὴν ἐξέλεξιν τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ οὕτω:

Οἱ πιθηκοειδεῖς πρόγονοι τοῦ ἀνθρώπου ἔζων ἴσως, ὅπως καὶ οἱ ἀνθρωποπίθηκοι (ἀνθρωποειδεῖς), ἢ βίον πολυγύνῃ εἰς χωριστὰς μεμονωμένας οἰκογενεῖας ἢ βίον ἄγριον μὲ μόνην προσέγγισιν τοῦ ἄρρενος εἰς τὸ θῆλυ πρὸς συνουσίαν (ὅπως ἴσως καὶ ὁ οὐροαγγοτάγγος). Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν πᾶν ἔφηβον ἄρρεν ἐδιώκετο, ἢ μᾶλλον συνέβαινε πόλεμος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καί τῶν ἐφήβων περὶ τῆς τύχης των· κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἔζη οὕτως ἢ ἄλλως μόνον ἢ μητέρα μετὰ τῶν τέκνων τῆς ἕως ὅτου τὰ ἐγκαταλείρη ἢ γίνῃ ἀμέσως καὶ τὸ θῆλυ διὰ τὴν συνουσίαν μὲ τὸ ἔφηβον ἄρρεν, τὸ ἔφηβον τέκνον τῆς. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἴσως ἀκριβῶς οἱ ἀπόγονοι ἑνὸς τοιαύτου ζεύγους πιθηκανθρώπων συνελθόντων μόνον διὰ τὴν συνουσίαν μετεβλήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀνθρώπους, δηλαδὴ τώρα ἔμεινε τὸ ἄρρεν τέκνον (ὑποστὶν πως τὴν μεταβολὴν εἰς ἀνθρώπον) διαρκῶς μετὰ τῆς μητρὸς του γενομένης αὐτῆς καὶ γυναικὸς του ἐφήβου γενομένου, οὕτω δὲ διὰ κληρονομικότητος τῆς μεταβολῆς ἐξελίχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὴ ὁρδὴ ἀπὸ ἀληθεῖς ἀνθρώπους, ἀνδρας καὶ γυναῖκας. Οἱ ἄνδρες εὐρέθησαν ἀμέσως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔχοντες συνείδησιν τῶν πραγμάτων, πρὸ τοῦ αἰνίγματός τῆς (ὁρατῆς καταστάσεως) ἐγκυμοσύνης, τῆς γέννης καὶ τοῦ γαλακτισμοῦ, ἀπέφυγον τὰς γυναικῆς των εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅπως καὶ διαρκούντων τῶν καταμήνων, ἐκ λόγων πίστεως εἰς πνεύματα ¹⁾ καὶ ἔζων λοιπὸν ἀναγκαιῶς ἐν παροδικῇ συζεύξει καὶ ἀναγκαιῶς πολυγάμος καὶ μ' αἰμομιξίαν, ἀπεφεύγετο δὲ τοῦλάχιστων γενικῶς καὶ ὁ φόβος τῶν προσηκόντων, δηλαδὴ ἐγεννήθη, ὅπως θὰ καταδείξω, ἢ κατ' ἔθιμον ἀπαγόρευσις τοῦ φόβου (τῶν προσηκόντων).

Ἐκ τῆς πιθανῆς ταύτης ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐξάγεται ὅτι :

Πρῶτον, ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι κατ' ἔννοιαν καὶ χρονικῶς τῆς αὐτῆς ἀρχῆς μὲ τὸν ἀνθρώπον, δηλαδὴ δὲν

1) Πρβλ. ἄνω σελ. 28 σημ. 2.

υπῆρξέ ποτε μία λεγομένη προκοινωνική φυσική, ἤτοι ἄνευ κοινωνίας κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ δόγμα μῆς πρώτης «φυσικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου» εἶναι ἡ βῆσις σχεδὸν ὅλων τῶν θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἔχει δὲ γενικῶς δύο μορφάς: κατὰ τὴν μίαν ἡ «φυσική κατάστασις» εἶναι ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀνθρώποι ἔζων ἀτομικῶς, λοιπὸν ὄχι εἰς κοινωνίαν καὶ κοινωνικῶς· κατὰ τὴν ἄλλην μορφήν τῶν θεωριῶν ἐκείνων ἡ «φυσική κατάστασις» ἦτο μὲν ἐποχή καὶ κατάσταση κοινωνική, ἀλλὰ κατ' ἀξίαν ὅλος διείφορος τῆς πολιτικῆς. Κατὰ τὴν πρώτην μορφήν ὑπῆρξέ ποτε κατ' ἀρχάς μία κατάσταση τῶν ἀνθρώπων ἄνευ κοινωνίας καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Hobbes ὡς πόλεμος ἐκείνου κατὰ παντὸς ἄλλου (homo homini lupus), κατὰ τὸν Rousseau δὲ ὡς ἐποχή εὐτυχίας μῆς καθαρᾶς ἀδόλου ἀνθρωπότητος. Τὸ σφάλμα ὅμως τῶν δογμάτων τούτων ἔγκειται ἐν πρώτοις ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ τοιαύτη κατάσταση θεωρεῖται ἐπικρατήσασα ἀμέσως πρὸ τῆς πολιτικῆς, δηλαδή ἀγνοοῦν οἱ ὀπιδοὶ των τὰ ἱστορικὰ ἀντικειμενικὰ φαινόμενα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀγνοοῦν ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι μόνον μία μεταγενεστέρα μορφή τοῦ ὀργανωμένου βίου ἐν κοινῷ τῶν ἀνθρώπων. Ὡστε θὰ ἐπετρέπετο ἀντικειμενικῶς τὸ πολὺ πολλὸ νὰ γίνεται λόγος περὶ μῆς «φυσικῆς καταστάσεως» τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς γνωστῆς πρώτης μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, πρὸ τοῦ κοινωνικοῦ γένους. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα ἀποκλείεται τὸ δόγμα τῆς «φυσικῆς καταστάσεως» ὡς προκοινωνικῆς καταστάσεως ἀδιάφορον πῶς ἐννοουμένης· διότι, ὅπως κατέδειξα διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς κατανοήσεως τοῦ ἐρωτικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς χρονικῆς διάρκειας μὲ τὸν ἀνθρώπον.

Κατὰ τὴν ἄλλην ἀπομιν μῆς ἀρχικῆς «φυσικῆς καταστάσεως» τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται μὲν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὀπιδῶν της, ὅπως ἀνέφερα ἤδη, περὶ κοινωνικοῦ προπολιτειακοῦ καθεστώτος ἀλλὰ τὸ καθεστὸς τοῦτο θεωρεῖται ὑπ' αὐτῶν ἡθικῶς κατώτερον τοῦ πολιτειακοῦ. Καὶ ἀκόμη εἰδικώτερον: κατὰ τοὺς μὲν ἡ προπολιτειακὴ κατάσταση εἶναι «φυσική» ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πολιτειακὴν «τεχνητὴν» κατάστασην. Ἡ τοιαύτη

ὅμως ἀποφίς τῶν πραγματίων προδίδει ἄγνοιαν παντελῆ τοῦ προπολιτειακοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν λαῶν· ὅπως θὰ καταδείξω περὶ αὐτῶν, εἶναι φαντασιοκοπία ὅσα λέγονται περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος μεταξὺ τῶν λεγομένων πρωτογόνων λαῶν. Κατ' ἄλλους πάλιν ἡ ἀντιθέσις μεταξὺ φυσικῆς καὶ πολιτειακῆς καταστάσεως πρέπει νὰ ἐχρησθῆ ὅτιω, ὅτι δηλαδὴ τὸ πρῶτον ἡ πολιτειακὴ κατάστασις ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς «ἀνωτέρας» ἀνάγκας. Τὴν ἀντιθέσιν ταύτην θὰ κρίνω, εἴαν ἔχει ὁρθῶς ἢ ἄχι, ἀφοῦ πρῶτον καθορίσω τὴν φύσιν, τὰ κύρια οὐστατικά, τὸν πυρῆνα τῆς πολιτείας, τοῦ πολιτειακοῦ βίου· ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ «φυσικὴ κατάσταση» ἐκλαμβάνεται εἰς τοιαύτην ἔννοιαν ἀξίας, θὰ ἐπιανέλθω εἰς τὸ ζήτημα.

Λ ε ὕ τ ε ρ ο ν, ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι κατὰ τασοῦτον μόνον προῖον τῆς φύσεως, καθ' ὅσον εἶναι τὸ ἔργον, τὸ προῖον, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ καθορισμὸς οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς διπλῆς ἐννοίας τοῦ κοινοῦ βίου, τοῦ βίου ἐν κοινῷ, καὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὀργανώσεως. Ὁ βίος ἐν κοινῷ ὑπάρχει ἐκ φύσεως, ἢ ὀργάνωσις ὅμως ὑπῆρξε τὸ ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος. Ὅτι οἱ πρῶτοι ἀνθρώποι, ἐν κοινῷ ζῶντες ἐκ γενετῆς, δὲν ἔζησαν ἀπλῶς τὸν βίον μιᾶς π.χ. ἀγέλης βοῶν, ἀλλ' ὀργανώθησαν εἰδικώτερον, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῆ ἄλλως ἢ διὰ τῆς παραδοχῆς μιᾶς ὀρισμένης ἅμα τῇ γενεῇ τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανιζομένης (λογικῆς) συνειδήσεως, ἐνὸς ὀρισμένου κύκλου ἰδεῶν.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταῦτα ὁμιλοῦν οἱ κοινωνιολόγοι (καὶ οἱ φιλόσοφοι) περὶ τῆς «πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου», ἢ περὶ μιᾶς ἠθικῆς ἰδιοφυΐας, ἢ περὶ κοινωνικῶν συναίσθημάτων ὡς ἐλατηρίων πρὸς γένεσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Λί γνῶμαι αὐταὶ εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθῶν γενικῶς εἰς τρεῖς κατηγορίας· τὰ δῆθεν ἐλατήρια «ἠθικῆ ἰδιοφυΐας» καὶ «κοινωνικὰ συναίσθηματα» εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶν ὁμοῦ ὡς ψυχικὴ βία ἐκ τῶν ἔνδον καὶ ν' ἀντιταχθῶν πρὸς τὸ ἐλατήριον τῆς «ἔξωθεν βίας», ἥτοι τοῦ καταναγκασμοῦ· τὸ ἐλατήριον τῆς «πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου» μένει μόνον τῶν· εἶναι μὲν συγγενὲς πρὸς τὸ ἐλατήριον τῆς ψυχικῆς βίας, δὲν εἶναι ὅμως τὸ αὐτό. Ἄλλ' ὅμως ὅλαι αἱ

γνώμαι αὐταὶ περὶ ἐλατηρίων τῆς γενέσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὡς βίου ἐν κοινῷ καὶ ὡς ὀργανώσεως εἶναι ἐσφαλισμένοι. Πρὸ πάντως ἀναφέρω ὅτι αὐταὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν των μορφήν, ὡς διδασκαλίαι περὶ ἐλατηρίων τῆς γενέσεως τῆς πολιτείας ἀμέσως ἀπὸ μίαν κατάστασιν ἄνευ κοινωνίας, εἶναι ἤδη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσφαλισμένοι διότι, ὅπως κατέδειξα, ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν κοινωνίᾳ, ἐν τῇ πρωτογενῇ κοινωνίᾳ, ἡ δὲ πολιτεία εἶναι μόνον μία μορφή ὕστερον ἀπὸ ἄλλας προγενεστέραις μορφαῖς τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἄλλως τε εἴαν τὰ ἐλατήρια ταῦτα συνενήργησαν κατὰ τὴν γένεσιν τῆς πολιτείας ἐκ προγενεστέρων κοινωνικῶν μορφῶν, τοῦτο θὰ γίνῃ μὲν γνωστὸν ἤδη διὰ τῆς διασαφήσεως τῆς ἐννοίας των, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὡς ἄψιν καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἐξελίξεως ἐκείνης. Ἐνταῦθα μένει νὰ διασαφήσω εἴαν τὰ ἐλατήρια ἐκεῖνα αὐτὰ κατ' ἐπιπέδον εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐλατήρια τῆς γενέσεως γενικῶς τοῦ κοινωνικοῦ βίου· ἐγὼ δὲ ἀρνοῦμαι καὶ τοῦτο.

Τὸ ἐλατήριον τῆς «π τ ὴ σ ε ω ς τ ο ῦ ἀ ν θ ρ ὴ ο ῦ» πρέπει κυρίως νὰ μὴ λαμβάνεται ὡς ἄψιν ἀπὸ μίαν ἐμπειρικὴν ἔρευναν. Πρῶτον μὲν ἡ λεγομένη πτώσις τῶν ἀνθρώπων ἔχει ὡς βάσιν μίαν θεολογικὴν ἱστορίαν τῆς κοσμογονίας καὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀπορρίπτῃ μία εὐλικρινὴς καὶ ἄνευ ἐλιγμῶν ἔρευνα τῆς φύσεως. Ληλαδὴ εἶναι μῦθος ὅτι κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον ὁ κοινωνικὸς βίος (αὐτὸς ὁμιλεῖ περὶ πολιτείας) εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας. Δεύτερον δὲ ἀπαγορεύεται καὶ ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῆς πρώτης λεγομένης ἁμαρτίας καὶ πτώσεως ὡς πτώσεως γενικῶς ἀπὸ μίαν ἀθάνατον καὶ ἀναμάρτητον φυσικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο δῆθεν καὶ τὸ πρῶτον ἀναγκαία ἡ ὀργάνωσις τοῦ βίου ἐν κοινῷ. Καὶ εἴαν ἀκόμη θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῇ ταιαύτη ἐξήγησις τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (διὰ τῆς βιολογίας), μᾶλλον ταῦτα ἢ πτώσις αὐτὴ θὰ ἔπρεπε τότε νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ὄρος, ἡ συνθήκη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἀναγκαία ἡ ὀργάνωσις, καὶ ὄχι ὡς τὸ ἐλατήριον αὐτῆς. Κατὰ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐλατηρίου τῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας ἰσχύουν

ἄλλως τε ὅσαι θὰ εἴπω καὶ κατὰ τῶν δύο ἄλλων δογματίων περὶ ἐλατηρίου τῆς κοινωνικῆς πρώτης ὀργανώσεως.

Τὸ ἐλατήριον τῆς ψυχικῆς βίας (βίαις ἐνδοθεν) ἔχει κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς γνώμης ταύτης τὴν σημασίαν ὅτι ὁ κοινωνικός βίαις παρήχθη, διότι ὁ ἄνθρωπος ἠναγκάζεται πρὸς τοῦτο διὰ τῶν ἠθικῶν του συναισθημάτων, τῆς ἠθικῆς του ἰδιοφυίας ἢ, ὅπως λέγουσιν εἰδικότερον ἄλλοι, διὰ τῆς συνειδήσεως του περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου ἢ διὰ τῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων του.

Ἡ διδασκαλία αὕτη, πρὸ πάντως ἢ περὶ κοινωνικῶν συναισθημάτων, υποστηρίζεται, λέγουσιν, γεωστὶ διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (τῆς βιολογίας)· κρούεται περὶ τῶν ὀρμῶν, αἱ ὁποῖαι συνδέουσι τοὺς ἀτομικοὺς ἀνθρώπους μετ' ἀλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν κοινῆς ἀμύνης καὶ συντηρήσεως. Καὶ ὅμως ὅλα ταῦτα εἶναι γνῶμαι ἄνευ ἀξίας. Πρὸ πάντος καὶ κατ' ἀρχὴν τονίζω ὅτι αἱ ὁπαδοὶ αὐτῶν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ καθορίσων ἀντικειμενικῶς, τί θέλουσιν νὰ εἴπωσιν λέγοντες «ἠθικὰ συναισθήματα»· διότι μόνον ἐξ «ἔργων ἠθικῶν» εἶναι δυνατόν νὰ καταλήξῃ κανεὶς εἰς παραδοχὴν ἠθικῶν συναισθημάτων ὡς αἰτιῶν ἐκείνων. Καὶ λοιπὸν αἱ κανόνες, αἱ ὁποῖαι ἴσως διὰ τινος ἀντικειμενικοῦ μέτρου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὀρθοί, παρουσιάζονται ἀργότερον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος, δηλαδὴ αὐτοὶ δὲν ὑπάρχουσι κατ' ἀρχάς, δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀκόμη καὶ τὸ παράγον αὐτοῖς ἀνεπτυγμένον πνεῦμα. Ἐὰν δὲ πάλιν θελήσῃ τις ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρξίν μιᾶς ἐνδομύχου ὀρμῆς πρὸς ὀρθὰς πράξεις θεωρῶσιν τὴν κοινωνίαν αὐτὴν καὶ ἑαυτὴν ἴσως ὡς προᾶξιν ἠθικὴν, τότε περιπίπτει εἰς τὸ λογικὸν σφάλμα τοῦ φαύλου κύκλου· διότι, ὡς εἶναι καταφανές, ἀποδεικνύει τὴν ἀρχικὴν ὑπαρξίν τῶν «ἠθικῶν» συναισθημάτων θεωρῶσιν τὴν κοινωνίαν ὡς «ἠθικὴν» προᾶξιν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἀντὶ ἠθικῶν συναισθημάτων λέγουσιν ἄλλοι κοινωνικὰ συναισθήματα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν διορθώνει κατ' οὐδένα τρόπον τὸ λογικὸν σφάλμα τῆς ἀποδείξεως. Λέν ἀρνοῦμαι ὅτι τὰ κοινωνικὰ συναισθήματα εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀπακτηθέντα εἰς κατώτερα ζωϊκὰ στρώματα καὶ διατηρηθέντα καὶ κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἀπὸ ζῶα ζῶντα εἰς ἀγέλας, δηλ. εἰς κοινο-

νίας ¹⁾, δεύτερον δε, εἰάν ὁ ἄνθρωπος κατιέγεται πράγματι ἀπὸ ζωῶν ζῶντα εἰς κοινωνίας, τότε πάλιν εἶναι οὔτως ἢ ἄλλως ἄνευ ἐννοίας νὰ θελήσῃ κανεῖς νὰ θεωρῇ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὡς *παρὰ τὴν εἰσὶν* διὰ τοῦ ἐλατηρίου τῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων· τρίτον δὲ καὶ κυρίως ἡ διαφορὰ μεταξύ ἀγέλης καὶ κοινωνικοῦ βίου ὡς ὀργανώσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ διὰ κοινωνικῶν συναισθημάτων: τὸ *συναίσθημα* δύναται νὰ συγκρατῇ ὁμοῦ, ὅχι ἄλλως καὶ νὰ θέτῃ νόμους ἀναγκαστικούς. Θεωρῶ ἔτι ὀλιγότερον ἐπιτυχές ὅτι τινὲς ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ὑπαρξίν τῆς κοινωνίας ὡς προῖόν συναισθημάτων τοῦ δικαίου. Εἶναι ὀλοτελῶς ἀδύνατον νὰ οἰκισθῇ κανεῖς μίαν τινα ἐννοίαν «συναισθημάτων δικαίου» ἢ «συνειδήσεως τοῦ δικαίου»· δίκαιον καὶ ἀδίκον εἶναι, ὅπως θὰ καταδείξω, εἰς τοιοῦτον τρόπον ἀσταθῆ φαινόμενα, ὅστε ἔπρεπε νὰ λέγεται καὶ τίνας τὰ συναισθηματικά δικαίου παρήγαγον τὴν κοινωνίαν· ἡ ἀντίληψις ἴσως, ὅτι πρόκειται περὶ «ἠθικοῦ» δικαίου, ἀποκρούεται δι' ὅσων εἶπον καὶ κατὰ τοῦ ἐλατηρίου τῶν «ἠθικῶν συναισθημάτων». Ἔλας προσεπάθησαν νὰ ἐξηγήσουν τὴν γένεσιν τῆς κοινωνίας καὶ διὰ ἐλατηρίου καθαροῦ ψυχολογικοῦ: διέκριναν, ὅπως ὁ *W u d l*, μίαν προσωποποιούσαν καὶ μίαν συμπιέζουσαν (συμπιεθητικὴν) σαφῆ ψυχικὴν διόρασιν ἢ κατάληψιν (*A r r e i z e r t u m*), ἐννοοῦντες ἐπὶ τὴν δευτέραν (τὴν συμπιέζουσαν) τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατιεβυθίζεται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν συνανθρώπων του καὶ ἐξέλαβον αὐτὴν ὡς τὸ αἷτιον τῆς γενέσεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ²⁾. Ἄλλὰ ἡ λεγομένη αὕτη συμπιέζουσα (συμπιεθητικὴ) σαφὴς ψυχικὴ διόρασις ἢ κατάληψις δὲν εἶναι, ὡς φαίνεται, τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ συμπάθεια, δηλαδὴ κατὰ τελευταῖον λόγον συναισθηματικὸν καὶ λοιπὸν ἰσχύουν κατ' αὐτῆς ὅσα εἶπον ἄνωθεν κατὰ τῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων ὡς δῆθεν αἰτιῶν (ἐλατηρίων) τῆς γενέσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

¹⁾ Πρβλ. ἄνω σελ. 14 ἔ. καὶ 35.

²⁾ Πρβλ. *H. S c h u r t z*, *Altersklassen und Männerbände. Eine Vorstellung der Grundformen der Gesellschaft* 1902. Πρβλ. ἐπίσης *S t e i n m e t z*, *Die neueren Forschungen zur Geschichte der menschlichen Familie* ἐν *Zeitschrift für Sozialwiss.* II. τόμος 1899.

Ἐνταῦθα ἀναφέρω ἰδιαιτέρας καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ E r o u d
ὅτι ἡ κοινωνία πιωρήθη διὰ τῆς ὁρμῆς πρὸς συνουσίαν. Ἡ τοι-
αύτη ἐξήγησις παραβλέπει ὅτι αἱ ὁρμαὶ αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ
ἰκανοποιηθοῦν καὶ ἄνευ κοινωνικῆς συμβιώσεως· ὅχι μόνον κατα-
τρέγει ἡ θήλεια ἀοιόχνη τὸ ἄρσεν μετὰ τὴν συνουσίαν, ἀλλὰ καὶ
οἱ σκύλοι χωρίζονται ἀμέσως μετὰ τὴν συνουσίαν. Λέν πρόκει-
νὰ λησμονῆται ὅτι αἱ ὁρμαὶ πρὸς συνουσίαν εἶναι ἀκριβῶς μό-
νον ὁρμαὶ πρὸς συνουσίαν καὶ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ παρή-
κωψον κοινωνίαν συναισθητικῶν τ' ἄτομα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι λοι-
πὸν μόνον ὅτι αἱ ὁρμαὶ ἐκεῖνα εἰς ζῶα ζῶντα ἤδη εἰς κοινο-
νίαν παράγουν (ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ παράγουν) ἰδιαζούσας καὶ
ἰδιαιτέρας ὁργανώσεις τῆς κοινωνίας ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τὸ αὐ-
τὸ δὲ ἰσχύει καὶ κατὰ τῆς θεωρίας ὅτι ἡ ὁρμὴ πρὸς κυριαρχίαν
ἔφερε τοὺς ἀνθρώπους εἰς κοινωνίαν. Ὅτι αἱ ὁρμαὶ πρὸς συνου-
σίαν καὶ πρὸς κυριαρχίαν εἶναι αἰτία ἰδιαζούσης ὁργανώσεως τῆς
κοινωνίας, μὰ καταδείξω ἀργότερον.

Κατὰ τὸ δόγμα τοῦ ἐλατηρίου τῆς ἔξωθεν βίας
οἱ ἀνθρώποι ἐξερχάσθησαν (ἠναγκάσθησαν) διὰ τῶν ἀλληλομα-
χιῶν των ν' ἀποτελέσουν (ἐπὶ τῇ βίᾳ συνθήκης) κοινωνίαν. Ἡ
θεωρία αὕτη δὲν εἶναι συνακόλουθος οὐδὲ αὕτη πρὸς ἐαυτήν· καὶ
ἐὰν ἀκόμη θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι οἱ ἀνθρώποι
ἐκ τῶν ὑπέρτερων ἔνεκα τῶν ἀλληλομαχιῶν των ὁργανώθησαν εἰς
κοινωνίαν, δὲν ὑπάρχει λόγος, νὰ μὴ παραδεχθῆ τις μᾶλ-
λον ὅτι ἕνας ἰσχυρὸς ἔκαμεν ὑποτελεῖς του τοὺς ἀδυνατοὺς κτλ.
Ληλαδὴ καὶ εἰς τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐνυπάρχει σιωπηλὸς πως ἡ
προϋπόθεσις τῶν ἠθικῶν συναισθημάτων, τὰ ὅποια δὲν ἐξηγοῦν,
ὅπως ἔδειξα, τίποτε.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κριτικῆς μου ταύτης εἶναι ἀναμφίβολον·
ὅλα αἱ ὑφιστάμενα διδασκαλίαι περὶ ἐλατηρίων τῆς γενέσεως
τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἶναι κατασκευαὶ καὶ ἐσφαλμένα. Λέν πρό-
κειται περὶ ἐλατηρίων τῆς συναπάξεως· αὕτη ὑφίσταται ἐκ φύ-
σεως ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ὁργάνωσιν τῆς συναπάξεως κατέδει-
ξα ἐπὶ τῇ βίᾳ τῶν πραγμάτων ὅτι τὸ ἐλατήριον τῆς ὁρ-
γανώσεως (ταῦτο εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἔκφρασις) τῶν ἐκ φύσε-
ως ὁμοῦ συζώωντων ἀνθρώπων εἶναι (ἦτο) τὸ ἀν-
θρώπινον πρὸς πραγματοποίησιν σκοπῶν τετ-

νον πνεύμα· ἕνας (ἴσως ἔχων καὶ ὑπαδοὺς καὶ κατ' ἀκολουθίαν μὲ τὴν βοήθειάν των) ἔκαμεν ὑποτελεῖς εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ τοὺς λοιποὺς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα προσερχομένου. Θὰ ἐπιανέλθω εἰς τὸ ζήτημα ἀργότερον ¹).

Τρίτον, ὁ κοινωνικὸς βίος εἶναι λοιπὸν ἐκ φύσεως ἀναγκαῖος· ἡ ἀπλὴ ὕπαρξις ἐν κοινῷ (ἡμοῦ) περιήχθη ὡς μία φυσικὴ τροποποίησις (παρλλαγή) ταύτοχρόνως μὲ τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ ὁρισμένη ὀργάνωσις τῶν ἐν τοιαύτῃ συνυπαρξεί κατὰ τὴν γέννησίν των συναινισθέντων ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Μὲ τὸν ἐμπειρικῶς δεδομένον ἀνθρώπον (τὸν ἀνθρώπον ὅπως εἶναι) ὁ κοινωνικὸς βίος ἦτο, ὡς ὁρισμένη ὀργάνωσις, μία ἀνεγκαιότης, ἦτο δυνατόν οὕτως εἶπεῖν νὰ τὴν προῖδῃ τις ²). Ἐπιχειροῦ ἀμέσως ν' ἀνακαλύψω καὶ νὰ καθορίσω ἀκριβέστερον αὐτὴν τὴν ὁρισμένην πρώτην ὀργάνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Κεφάλαιον δεύτερον

Ἡ ὕψις τῆς πρωτογένου κοινωνίας.

Ἡ ἔννοια τῆς περιοδικῆς συζεύξεως δὲν ἐκφραζέται μόνον ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ τῆς γῆς ἔζων εἰς μίαν ἐννοειδῆτως ὀργανωμένην ὄρδην (καί φησι οὕτως εἶπεῖν περιφρασμένην), ἀλλὰ δηλοῖ, ἢ τοῦλάχιστον ὑποδεικνύει καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὀργανισμοῦ, ἦτοι τὴν ὕψιν, τὴν σύνθεσιν, τῆς κοινωνίας ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἴρισκε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἑκάστος γένος ἀνθρώπου.

Πρὸ παντὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῇ καιρῶς ὅτι ἐν τῇ πρωτογένῳ κοινωνίᾳ ὕψιστα το εἶδος τὸ οἰκιακῆς

¹) Πρβλ. εἰς τὸ δεύτερον μέρος τὸ κεφάλαιον περὶ αἰτιῶν τῆς ὀργανώσεως.

²) Ὁ Stammler, *Wirtschaft und Recht* σελ. 109 δὲν θέλει νὰ ὀνομάσῃ τὸν κοινωνικὸν βίον ἀναγκαῖον, ὅπως οὔτε τὴν ἐπιστήμην κτλ. ἀλλὰ σφάλλει: ἀπεναντίας τόσον ἡ ἐπιστήμη, ὅσον καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος ἦσαν ἀναγκαῖα, διότι ἦσαν καὶ εἶναι ἐκφάνσεις τοῦ πνεύματος τοῦ ἐμπειρικῶς δεδομένου ἀνθρώπου.

οἰκονομίας, ὑπῆρχεν οἶκος δι' ἑαυτὸν ὑφισταίμενος οὕτως εἰπεῖν κλειστός βιασιζόμενος *mutatis mutandis* καὶ ἐπὶ ἰδιωτικῆς περιουσίας. Δὲν εἶναι ὀρθὴ οὔτε ἡ γνώμη ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτει ὁ κοιμμουνισμὸς οὔτε ἡ γνώμη ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτει ἀτομικὴ οἰκονομία. Ἀργότερον θὰ καταδείξω ποία τις εἶναι ἡ ἐπισημειωθεῖσα διὰ τῆς ἱστορίας τοῦ ὀλίγον τι πλέον ἀνεπτυγμένου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων (εἰς τὰς κοινωνικὰ γένη τῆς ἐθνολογίας), ἐκεῖ δὲ θὰ ἔχω ὡς βίασιν καὶ ἄλλα τινὰ γεγονότα. Ἄλλ' ὅμως ἤδη καὶ μόνη ἡ ἔννοια τῆς παροδικῆς συζεύξεως, ὅτι δηλαδὴ ἓνας ἄνδρας καὶ μίαν γυναῖκα, ἀδελφικῶς ὅτι συνενοῦνται διὰ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη, συζοῦν, δηλοῦν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἄτομα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητα, ὅπως δὲν ὑπάρχει ἐπίσης λόγος νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ ἔξουν κοιμμουνιστικῶς μὲ τοὺς ἄλλους ὁμοίους συνδέσμους. Ὅτι ἐξήρχοντο ὅλοι ὁμοῦ πρὸς ἀναζήτησιν τροφίμων, δὲν σημαίνει καθόλου κοιμμουνισμὸν, ὅτι δὲ πάλιν τὸ ἄρρεν κίμνει προσηγορῶς εἰς τὸ θῆλυ διὰ νὰ τὸ κερδίσῃ διὰ τοὺς σκοποὺς του, εἶναι φυσικώτατον· καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος παρετήρησα ἐν ζωολογικῷ κήπῳ, ὅτι ὁ λέων παρεχώρει ἓνα μέρος τῆς τροφῆς του (τῆς μερίδος του) εἰς τὴν λέαιναν ζητῶν μετὰ ταῦτα ἱκανοποίησιν τῶν πόθων του. Ἐπίσης καὶ τὴν γνώμην μου ὅτι ἐν τῇ πρωτογόνῳ κοινωνίᾳ ἐπεκράτει τὸ σύστημα τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας, τὴν συνάγω ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παροδικῆς συζεύξεως ὡς οἰκογενειακῆς οἰκονομίας καὶ οἴκου κλεισμένου, δι' ἑαυτὸν ὑφισταίμενος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ἕκ τῶν ὑστέρον καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου τῶν ἀνωτέρων ζώων. Δηλαδὴ, δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀρνηθῇ κανεὶς εἰς τὸν ἀνθρώπον μίαν ἰδιότητα, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἤδη εἰς τοὺς σκύλους καὶ τοὺς κύνιους· δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀρνηθῇ τις ὅτι ὁ ἀνθρώπος τῆς πρωτογόνου κοινωνίας ἐφύλαττε π. χ. μίαν πέτραν, ἡ ὁποία τοῦ ἐπροξένει ἐντύπωσιν τινα ἢ τοῦ ἐχρησίμευσεν διὰ σκοποῦς τινος (ὡς ἐργαλεῖον π. χ.) ἢ ὅτι ὁ ἀνὴρ ὡς ἄνδρας μιᾶς γυναικὸς ἢ αὐτὴ ὡς γυναῖκα ἑνὸς ἀνδρός, ὅταν ἴσως ἀνεζήτησαν τροφίμα χωρισμένοι, ἐφύλαττον τὸ περισσεύμα. Ἡ ἀντίθετος γνώμη θὰ ἦτο κατ' ἐμὴν γνώμην μία παραδοξοτάτη ἀνθυμείρετος διανοητικὴ κατασκευὴ ¹⁾).

1) Ἡ ἀντίληψις τοῦ K. B ü e h e r ἐν Die Entstehung der

Δεύτερον, σχετικῶς πρὸς τὴν ὑφήν, τὴν σύγκρισιν τῆς πρωτογόνου κοινωνίας, πρέπει νὰ γίνῃ παραδεκτὸν ὅτι *mutatis mutandis* εἰς στρωμάτα ἀξίας. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν πρόκειται ἀκόμη περὶ καθαρῶς διακρινομένων καὶ διὰ προνομίων χωριζομένων κοινωνικῶν στρωμάτων. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα ὁμοίως : οἱ ἀτομικὴ ἄνθρωποι, ἀπὸ τοῦς ὁποίους συνίσταται ἡ πρωτόγονος κοινωνία ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἢ γενικῶς μία οἰαδήποτε πρωτόγονος κοινωνία, δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀξίαν, ὅταν πρόκειται νὰ ληριθοῦν ἀποφάσεις ἀφορῶσαι τὴν εὐχὴν τῆς κοινωνίας ταύτης καὶ τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀτομικῶν ἀνθρώπων (τὸ δεῖν καὶ μὴ δεῖν). Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην πρέπει νὰ γίνῃ διακρίσις ὄχι μόνον μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὡς δύο στρωμάτων τῆς πρωτογόνου κοινωνίας ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀνδρῶν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ ἀναλόγως τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἢ ψυχικῶν προτερημάτων (ἰσχύος, ἀνδρείας κτλ.). Συντόμως εἰπεῖν ὑπάρχον ἀρχοντες (ἀρχηγοὶ) καὶ ἀρχόμενοι¹⁾.

Τρίτον, ἐν τῇ πρωτογόνῃ κοινωνίᾳ ἐπιβίλλετο ἕκομίνως ἡ θέλησις τοῦ ἑνὸς ἢ τινῶν εἰς τοῦς λοιποῦς. Δηλαδή ἡ πρωτόγονος κοινωνία ἔχει κατ' ἀρχὴν τὸν χαρακτῆρα ὀργανώσεως διὰ τῆς βίας. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὀρθῶς. Πρόκειται περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὀργανώθη ἡ πρωτόγονος κοινωνία καὶ εἰδικώτερον περὶ τοῦ πῶς ἐνεφανίσθησαν οἱ δύο θεμελιώδεις νόμοι : ὁ τοῦ φόνου καὶ τῆς ἀλληλεγγύης, κατὰ τὸν ὁποῖον δηλαδή πρὸς τὰ ἔξω ἕνας ἕκαστος ἐγγυᾶται διὰ τὸ ὅλον καὶ τὸ ὅλον δι' ἕνα ἕκαστον. Συνήθως λέγεται ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι φαινοὶ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν καὶ πραγματοποιοῦνται ἤδη ἐν-

Volkswirtschaft. Erste Sammlung 13 έκδ, 1919 I. Der wirtschaftliche Urzustand προϋποθέτει ὡς γαμικὸν βίον τὴν ἐλευθερομειξίαν, ἡ ὁποία ὅμως, ὅπως κατέδειξα, οὐδέποτε ὑφίστατο. 'Ο B ü c h e r παραβλέπει ἐπίσης τὸν σταθερὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως τῶν πρώτων ἀνθρώπων, εἰάν νομίζῃ ὅτι οὗτοι περιφερόμενοι (περιπλανώμενοι) νῦν μὲν συνείρχοντο εἰς μικρὰς ἢ ὅπως δῆποτε μεγαλυτέρας ἀγέλας, νῦν δὲ ἐχωρίζοντο πάλιν.

1) Εἰς τὰ αἴτια τοῦ διχασμοῦ θὰ ἐπαγέλθω,

τὸς τῆς ἀγέλης. Ἄλλ' ὅμως ἡ μετὰ προσοχῆς παρατήρησις δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ διαφορῶν φαινομένων: ἐντὸς τῆς ἀγέλης συμβαίνει μῶλα ταῦτα ὁ ἀγὼν, ἡ πάλη περὶ τοῦ θήλεος· γαί μὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ ὁ Κάϊν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφρόνευσε (καὶ εἰς τὸν δὲν ἐπρόκειτο περὶ μύθου, τότε ἐξάπαιντος ἐφρόνευσε) τὸν ἀδελφὸν του Ἄβελ ἕνεκα μιᾶς γυναικὸς¹), ἀλλὰ ἡ γνώμη, ὅτι ἐν τῇ πρωτογένῳ κοινωνίᾳ ὁ τοιοῦτος ἀνταγωνισμὸς ἀπετέλει τὸν φυσικὸν καὶ κηρυττοῦντα νόμον, θὰ εἶχε ὡς ἐπακολούθημα ἀναγκαῖον νὰ παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι ἡ πρωτόγονος κοινωνία συνίστατο ἀπὸ ἓνα ἄνδρα ἐν ἀκμῇ ἡλικίας μὲ πολλὰς γυναῖκας, τὰς γυναῖκας του, ὁ τοιοῦτος δὲ καιροισμὸς θ' ἀντέφρασκεν εἰς τὴν ἀντικειμενικῶς εὐφελεῖσαν ἀρχικὴν κατάστασιν τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων συνισταμένην εἰς παροδικὴν σύζευξιν μ' αἰμομιξίαν καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ὀρθός. Ὅτι λοιπὸν ἐν τῇ πρωτογένῳ κοινωνίᾳ ὁ φόνος εἶχε κατ' ἀρχὴν παύσει, πρόπει νὰ ἐξηγηθῆ ὡς ἔργον ἐνσυνείδητον. Πάλιν δὲ θὰ ἦτο καὶ ἡ γνώμη ἐσφιλιμένη ὅτι οἱ πρῶτοι ἔκείνοι νόμοι ἦσαν θεσμοί, ἀπαγορεύσεις καὶ διαταγαὶ ἑνὸς φρονήμου ἀνθρώπου, τοῦ γαμοντοτέρου, ἢ ἑνὸς ἀρχηγοῦ· διότι ἀπαγόρευσις ἐξῴθεν ἐπιβαλλομένη, ἐπομένως πηγάζουσα ἐκ τῶν ἔνδον τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐν τῇ πρωτογένῳ κοινωνίᾳ· εἶναι ἀξιοσημειώτων ὅτι καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν διήγησιν τῆς παλαιᾶς διαθήκης ὁ Κάϊν ἐρωτιόμενος δῆθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀπαντᾷ, οὕτως εἰπεῖν «μήπως εἶμαι φίλιε

¹) Οἱ γινώσκοντες τῆς βιβλικῆς ἱστορίας δὲν θ' ἀγανακτῶσιν, ὡς ἐλπίζω, διὰ τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁμοίαν δίδω τοῦ μύθου τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἄβελ. Ἐν τῇ διηγῆσει τῆς παλαιᾶς λεγομένης διαθήκης ὁ διηγοῦμενος μετέβαλε κατὰ τὰς ἀνάγκας του τὸ ἀληθὲς ἐλατήριον τοῦ φόνου εἰς ζηλοτυπίαν ἐκ μέρους τοῦ Κάϊν ἕνεκα τῆς ἀθωότητος καὶ θεαρεθείας τοῦ Ἄβελ. Καὶ ἐννοεῖται μὲν ὅτι κατὰ τὰς νέας κριτικὰς ἀλόκληρος ὁ μῦθος εἶναι πλαστὸς ἐπὶ τῇ βίβλῳ τοῦ μύθου τῶν Καϊνιτῶν ἀπογόνων τοῦ Κάϊν, ἀλλὰ ἐγὼ θεωρῶ τὴν διήγησιν περὶ Ἀδάμ καὶ Ἐῶας καὶ τῶν δύο υἱῶν των ὡς μῦθον τοπικὸν διὰ πρωτογόνους καταστάσεις καὶ τότε τὸ ἐλατήριον τοῦ φόνου, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ζηλοτυπίας, εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μόνον ἡ ζηλοτυπία ἢ ἕνεκα τῆς μητρὸς των ἢ ἕνεκα τῆς ἀδελφῆς των. Πρβλ. περὶ μύθου ἀνωθι σελ. 9.

τοῦ ἀδελφοῦ μου;» τὸ δὲ πνεῦμα τοῦτο δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξελεχθῆ τότε ἀπὸ ἀνθρώπους. Ἡ μόνη δυνατὴ καὶ ὀρθὴ γνώμη εἶναι λοιπὸν κατ' ἐμὲ ὅτι ὁ φόνος ἐξέλιπε μὲ τὴν ἀνθρωπογένεσιν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῇ πρωτογόνῳ κοινωνίᾳ, ἕνεκα τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐσκέπτετο, τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξήγει ὁ ἄνθρωπος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν κόσμον· δὲν πρόκειται δὲ περὶ σκέψεων κατασκευαστῶν περὶ κοινωνίας καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον παρέστη καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ Καὶν μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του : ὁ Καὶν φαντάζεται ὅτι ἀκούη μετὰ τὸν φόνον τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι καταδιώκεται ἀπὸ τὸ αἷμα (τὴν ψυχὴν, τὸ πνεῦμα) τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἰδῶ λοιπὸν ἔγκειται ἡ λύσις τοῦ προβλήματος : ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐπίστευεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ὑπάρξεώς του εἰς πνεύματα — ταῦτα ἀπετέλουν τὴν πρώτην του τὰ γεγονότα τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐξηγοῦσαν παρίστασιν — ὥστε ἀπέφυγε καὶ τὸν φόνον (τῶν προσηκόντων) ἕνεκα τῆς αὐτῆς ἐξηγήσεως¹). Ἀλλὰ — καὶ τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ ζήτημα — ἢ ἐπιτοιαύτης ὑποκειμενικῆς ψυχικῆς καταστάσεως²) βασιζομένη ὀργάνωσις (ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἀποφεύγουν τὸν φόνον τῶν προσηκόντων καὶ ὅτι γίνεται καὶ ἐκδίχσις τοῦ φόνου των) ἔγινε ταυτοχρόνως ἢ ἀμέσως εἰς ἀντικειμενικῶς παρουσιαζομένην ἀπαγόρευσιν καὶ ἐπιταγὴν, δηλαδὴ ἐπεβίλλετο εἰς τὸν ἀτομικὸν ἄνθρωπον ἔξωθεν.

Τέταρτον, λοιπὸν ἡ πρωτόγονος κοινωνία εἶναι ὡς ὀργάνωσις κατ' ἀρχὴν μία ἀριστοκρατικὴ καὶ μοναρχικὴ κατάσταση, Ὁ καθορισμὸς τῆς πρωτογόνου κοινωνίας ὡς δημοκρατικοῦ καθεστώτος ἔχει ὡς βίαιον τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ὅτι ἀρχικῶς ἐπεκράτει ἐλευθερομειξία, παραβλέπει δὲ καὶ

1) Ἡ γνώμη ὅτι ἡ πίστις εἰς πνεύματα δὲν εἶναι πρωτόγονος παρίστασις ἢ δὲν εἶναι γενικὴ ἀνθρωπίνη, βασιίζεται ἐπὶ ἀρίστων· πρβλ. τὸ σύγγραμμά μου ὁ Θεὸς καὶ ἡ θρησκεία.

2) Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι συνειργάσθησαν καὶ ἄλλα ψυχικὰ ἐλατήρια, ὅσον ἡ ἀγάπη ἢ (κατὰ τὴν πρώτην ἀλληλεγγύην) ὁ θηρὸς κτλ. πρβλ. κατωτέρω ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ αὐτίων τῆς ἐξ ἰσχύος τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

τοῦτο ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἐπεκράτει ἐλευθερομειξία, μᾶλλον ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπεῖχε δημοκρατικὸν καθεστῶς, διότι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐκ φύσεως ἀνόμοιοι καὶ ἄνιστοι. Κατὰ τὸν καθολισμὸν τῶν πρωτογόνων ἀνθρωπίνων βιοτικῶν σχέσεων νὰ μὴ λησμονῆ τις τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ γορῖλλας συμπεριφέρεται ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς οἰκογενείας του : εἶναι γνωστὸν «πῶς βιασάμενος ὁ οὐρανὸς γονεὺς διατάσσει τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα τοῦ νὰ μιμνήσκων καὶ τοῦ φέρων τοὺς καρποὺς καὶ πῶς μοιράζει μισθίατα μὲ γορῖλλισμὸν πλήρη μομφῆς, εἰάν τοῦτο δὲν γίνεται ἀσχετὸν ταχέως καὶ ἀφιλόνοος ἢ εἰάν νομίζῃ ὅτι ἐκεῖνοι ἔρασαν αὐτὰ»¹⁾. Ἐπερπε ν' ἀποδειχθῇ πρῶτον ὅτι οἱ πρῶτοι φυσικοὶ ἄνθρωποι ἦσαν καλύτεροί του. Ἐάν ἤλλαξε τὸ πρᾶγμα ἢ ὅχι μὲ τὸ πρῶτον ἱστορικῶς ἢ ἐθνολογικῶς γνωστὸν κοινωνικὸν γένος, θὰ ἔξετάσω ἀργότερα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν πρόκει ν' ἀπορρίψῃ τις ἐπὶ τῇ βίᾳ τῶν ἰδίων λόγων καὶ τὴν γνώμην ὅτι ἀσχετῶς, λοιπὸν ἐν τῇ πρωτογόνῳ κοινωνίᾳ ἐκνομιάζον αἱ γυναῖκες («μητροκρατία»). Τὸ ἔθιμον εἰς τὸν βίον τῶν λαῶν καὶ τὰ κείμενά του, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ τέκνον λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν τῆς μητρὸς του καὶ κληρονομεῖ αὐτὴν κτλ. (τὸ δῆθεν δίκαιον τῆς μητρὸς), δὲν λέγει οὐδὲ λέξιν περὶ σχεσεῖον κροιστικῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἀργότερα θὰ καταδείξω τὴν ἀληθῆ σημασίαν τοῦ λεγομένου δικαίου τῆς μητρὸς¹⁾. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀνεξαρτήτως τούτου πρόκει νὰ θεωρηθῇ ὡς γεγονὸς ὅτι ἡ γυναῖκα εἶχε ἀσχετῶς ὡς μητέρα μεγάλην σημασίαν, ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται ἀκριβῶς ἡ ἀξία τῶν ἐρευνῶν τοῦ B a c h o - f e n ὅτι κατέδειξε τὴν φυσικὴν προσηπὴν τῆς μητρὸς· ἀλλὰ πρόκειται ἀκριβῶς μόνον περὶ τῆς ἐννοίας τῆς μητρὸς ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων (ἢ ἴσως μάλιστα κατὰ πρῶτην φασὶν ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς ἐξελίξεως τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως). Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις ἐκρατόνθη ἴσως καὶ διὰ τῆς ἀγνοίας τῆς ἐνεργείας τῆς συνουσίας, τοῦ πρωτογόνου ἀνδρὸς νομίζοντος ὅτι τὸ τέκνον εἶναι τέκνον τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πνεύματος· αὐτῷ δε περιβλήθη ἡ γυναῖκα ὡς μητέρα ἀσ-

¹⁾ Heβλ. B r e h n e r s T i e r l e b e n (1916) IV. σελ. 638.

¹⁾ Heβλ. ἐν τῷ II. μέρει, πρώτῳ τμήματι, Κεφ. 2. Βα.

χικῶς ὑπὸ μιᾶς αἵγλης. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν μεταβάλλουν οὐδμιῶς τὴν πραγματικότητα ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐβίαζε τὴν γυναῖκα καὶ τὴν ὑπερήσπιζε. Μία μητριαρχία ἐάν ποτε ἐνεφανίσθῃ που, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαίρεσις, ὡς φαινόμενον παρὰ τὴν φύσιν. Θὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ ζήτημα ἀργότερα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατὰ τὴν ἀμεσον γειτονίαν μὲ τὴν φύσιν, μητριαρχία εἶναι ἀδύνατος, δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ οὐδεμία ἔνδειξις ὅτι ὑφίσταται.

Κεφάλαιον τρίτον.

Ἡ πρωτόγονος κοινωνία καὶ τὸ κοινωνικὸν γένος.

Αἱ μέχοι τοῦδε ἔρευναί καὶ καθορισμοὶ συνοψίζονται εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς πρωτογόνου κοινωνίας : αὐτὴ εἶναι μία σύμβλωσις τῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐμφανιζομένων (γεννωμένων) ἀνθρώπων ὁ ρ γ α ν ω μ έ ν η διὰ τῆς ἐκ πνευματικῶν λόγων ἀποφυγῆς (ἀμέσως δὲ καὶ τῆς ἐνσυνειδήτου ἀντικειμενικῆς ἀπογορεύσεως) τοῦ φόνου τοῦ προσήκοντος καὶ διὰ τῆς ἐπιταγῆς τῆς ἀλληλεγγύης (τῆς ἐκδικήσεως) πρὸς τὰ ἔξω, ἔχουσα ἀριστοκρατικὴν καὶ μοναρχικὴν διοργάνωσιν καὶ συνισταμένη ἀπὸ οἴκου (οἰκογενείας) κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κλειστοῦς, δηλαδὴ δι' ἑαυτοῦς ὑφισταμένους, ἐν παροδικῇ συζείξει καὶ μὲ ἰδιωτικὴν περιουσίαν.

Τώρα προβάλλεται ἡ ἐρώτησις, ἐὰν ὑπάρχουν ἀκόμη ἢ ἱστορικῶς ἢ ἐθνολογικῶς κοινότητες ὁμοιάζουσαι μὲ τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν. Ἡ δὲ ἀπάντησις πρέπει νὰ δοθῇ ἀπολύτως καταφατικῶς. Ἡ πρωτόγονος κοινωνία ὁμοιάζει πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται εἰς τοὺς σημερινοὺς πρωτογόνους λαοὺς καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σήμερον ἐν πολιτείαις ζώντων ὡς κοινωνικὸν γένος καὶ τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἐνταῦθα τὴν ἀρχὴν τῶν ἐρευνῶν μου ¹). Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν ἔχουν σήμερον ὅλα τὰ κοινωνικὰ γένη (καὶ ἐσχάτως ἴσως πλέον καινὰ κοινωνικὰ γέ-

¹) Πρὸβλ. ἄνω σελ. 11 κ. ἑ.

νος) τὸν θεσμὸν τῆς παροδικῆς συζεύξεως μὲ αἰμομειξίαν· ἀλλὰ τοῦτο δηλοῖ μόνον ὅτι τὰ σημερινὰ κοινωνικὰ γένη εἶναι κατὰ μέγα μέρος εἰς τινὰ σημεῖα περισσότερον ἀνεπτυγμένα τῆς πρωτόγονου κοινωνίας, τοῦ πρωτόγονου κοινωνικοῦ γένους. Τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐρευνᾷ ἀμέσως εἰς τὸ ἐπόμενον μέρος καὶ ἐκεῖ θὰ γίνῃ κατάδηλον ὅτι ἡ ἐξέλιξις δὲν εἶναι τι σύστημα ἀμετάβλητον· μία κοινωνικὴ ἐνότης εἶναι δυνατόν νὰ ἐξελιχθῇ ὑπὸ μίαν ἀπόψιν, νὰ μείνῃ δὲ ὑπὸ ἄλλας ἀπόψεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἕτερον καθαυτῆ, ἀρχικῆ (δηλαδή νὰ μείνῃ στάσιμος καὶ νὰ σαπίσῃ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Πρῶτον τμήμα.

Ἐξέλιξις τῶν διαφόρων ὄψεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Κεφάλαιον πρῶτον.

Ἐξέλιξις τῶν μορφῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου

Ἡ ἀρχικὴ ἀνθρωπίνη κοινωνικὴ ἐνότης, ἡ πρωτόγονος κοινωνία, τὸ πρωτόγονον κοινωνικὸν γένος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρέμεινε πολὺν χρόνον ὡς ἡ μόνη ἐνότης καὶ κατ' ἑαυτήν. Ὁ τοιοῦτος καθορισμὸς ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἐρευνητὴν κατ' ἀμεσον τρόπον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ αἰμομειξία, ὅπως ἤδη εἶπον, ἀπηγορεύθη, γεγονὸς ἔχον μυθολογικὴν ἑλικίαν καὶ ἀποτελοῦν μὲν δευτέραν, ἀλλ' ὅμως καὶ παλαιοτάτην ἀρχικὴν βαθμίδα ἐν τῇ ἐξελίξει, ¹⁾. Καὶ λοιπὸν ἡ ἀπομάκρυνσις αὕτη τῆς αἰμομειξίας, ἀπὸ τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἄλλως εἰμὴ διὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι πλησίον τῆς μιᾶς πρωτογόνου κοινωνίας, τοῦ πρωτογόνου κοινωνικοῦ γένους, παρουσιάζονται καὶ ὑφίστανται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἄλλαι κοινωνίαι, ἄλλα κοινωνικὰ γένη.

Ἡ ἀναγκαία αὕτη ἐκδοχὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν βιολογικὴν θεωρίαν τὴν λεγομένην «πολυγένεσιν», κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνθρώποι παρήχθησαν εἰς διάφορα κέντρα ἐπὶ τῆς γῆς.

¹⁾ Πρβλ. ἄνω σελ. 38. σημ. 1.

(Οἱ ἄνθρωποι, πολυγενετικῶς ἐννοούμενοι, ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ὡς μορφολογικῶς διίφοροι καὶ ἐπομένως καὶ ὡς ἐχθροὶ ἀλλήλων· ἐπίσης δὲ καὶ τὰ κέντρα ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ὡς πολὺ ἀπέχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου. Ἡ μόνη λοιπὸν δυνατὴ λύσις τῆς ἀναγκαίας ἐκδοχῆς ὅτι πλησίον τῆς μιᾶς πρωτογόνου κοινωνίας παρουσιάζονται καὶ ἄλλαι εἶναι αὕτη: τὸ ἀπαγόρευμα τῆς αἰμομειξίας ἢ μᾶλλον καὶ πρὶν αὐτοῦ ἢ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμφανιζομένη συνθήκη καὶ γίνονται γάμοι ἄνευ αἰμομειξίας καὶ μάλιστα, ὅπως θὰ καταδείξω, ἀρχικῶς εἰρηρικῶς, ἤτοι δυνατόν νὰ γεννηθῇ ἐντὸς τῆς πρωτογόνου κοινωνίας μόνον ἔκτὸ τὸν ὅρον ὅτι πλησίον αὐτῆς εἶχε σχηματισθῇ καὶ ἓνα ἄλλο συγγενὲς καὶ ὄχι ἐχθρικὸν κοινωνικὸν γένος.

Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι ἀναγκαῖος διὰ δύο λόγους: ὁ πρῶτος εἶναι ἡ ἐννοια τῆς παροδικῆς συζεύξεως, ἡ ὁποία ἐπικράτει, ὡς φαίνεται, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐξωγαμίας, δηλαδὴ τῶν γάμων ἄνευ αἰμομειξίας· ὁ δεύτερος λόγος εἶναι τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἐσφαλμένως ὀνομάσθη δίκαιον τῆς μητρὸς. Ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Θησέως γίνεται ἀφήγησις πρωτογόνων, ἀρχικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀξίαν διὰ τὸ πρόβλημά μου ἐνταῦθα· ὁ Αἰγέδς ἔρχεται ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Τροίξῃνα καὶ συζῆ ἐνταῦθα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πιτθέως, τῆς συγγενειᾶς αὐτοῦ, μετὰ τῆς θυγατρὸς του Αἰδρας, δηλαδὴ νυμφεύεται αὐτήν, ἀλλὰ τὴν ἐγκαταλείπει, δηλαδὴ τὴν ἀφίνει εἰς τὸν πατέρα της, ἅμα ὡς ἐνόησεν ὅτι συνέλαβε (ὁ Ἰλοῦταρχος ἀναδιηγοῦμενος τὸν μῦθον λέγει: καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσας) καὶ ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας συνθηκολογήσας ὅτι, ἐν τὸ τέκνον θὰ εἶναι ἄρρεν, θὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὸν εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατὰ τὴν διήγησιν αὐτὴν πρόκειται φανερότατα περὶ παροδικῆς συζεύξεως ἄνευ αἰμομειξίας, ἐν ἐξωγαμίᾳ, γίνεται δὲ αὕτη κατὰ εἰρηρικὸν τρόπον, ἔχουσα ὡς βίαιον μίαν συνθήκην περὶ τῆς τύχης τῶν τέκνων. Ἰσάγματι δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἡ ἐξωγαμία κατὰ τὴν ἐμφάνισιν της ἄλλως πως ἢ ὡς γενομένη εἰρηρικῶ τῷ τρόπῳ, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἐννοίας τοῦ λεγομένου μητρικοῦ δικαίου· διότι πρῶτον μὲν τὸ δίκαιον τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπάρξαν πρὸ τοῦ πατρικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς μὴ ἔχον καμμίαν ἐννοιαν ἐντὸς ἐνδογαμικῆς καταστάσεως, δηλαδὴ κατ' ὅλην τὴν

διάρκειαν τῶν γάμων μὲ ἀίμομειξίαν, πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνεφανίσθῃ τὸ πρῶτον τοῦλάχιστον μὲ τὴν ἑξωγαμίαν ἔχουσαν κατ' ἀρχὰς τὴν μορφήν τῆς παροδικῆς συζεύξεως· δεῦτερον δὲ τὸ λεγόμενον δίκαιον τῆς μητρός, καλῶς καὶ τελείως ἐννοούμενον, δὲν εἶναι τί ἄλλο παρὰ μία συνθήκη περὶ τῆς τύχης τῶν τέκνων¹⁾.

Ὡστε πρέπει νὰ γίνῃ παραδεκτὸν ὅτι ἡ μία καὶ μόνη ἀρχικὴ πρωτόγονος κοινωνία, τὸ ἓνα ἀρχικὸν πρωτόγονον κοινωνικὸν γένος εἶχε παραγάγῃ καὶ ἄλλας κοινωνίας, ἄλλα κοινωνικὰ γένη, τὰ ὅποια ἔμειναν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλησίον τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου καὶ (κατ' ἰδέαν) ἠνωμένα. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ἡ πρωτόγονος κοινωνία (ἢ ἂν θέλῃ τις νὰ νομίσῃ ἀναγκαίαν τὴν θεωρίαν τῆς πολυγενέσεως: ἑκάστη ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διεσπαρμένως πάραχθριστῶν πρωτοτόγων κοινωνιῶν κατ' ἰδίαν) εἶχε διαιρεθῆ ὑπὸ συνθήκας τινάς: δηλαδὴ ἀναλόγως τοῦ ἐθνοικῶς αὐξάνοντος πληθυσμοῦ της, εἰς δύο καὶ περισσώτερα κοινωνικὰ γένη, τὰ ὅποια ὅμως παρέμειναν κατ' ἰδέαν συνδεδεμένα μ᾽ ἄλλον ὅτι τοπικῶς ἔχωρίζοντο πολὺ ἢ ὀλίγον.

Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ παραξενόν· καὶ σήμερον ἀκόμη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὸ κοινωνικὸν γένος, ἅμα ὡς αὐξήσῃ ὁ πληθυσμὸς του, διαιρεῖται εἰς νέα μικρότερα κοινωνικὰ γένη (εἰς θυγατέρας, ὅπως τὰς ἀνόμασται), τὰ ὅποια δὲν ἀπωχωρίζονται καὶ δὲν χάνονται²⁾, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τὸν τοπικὸν χωρισμὸν ἀποτελοῦν ὁμοῦ μίαν ἐνότητα ἡψηλοτέραν. Οὕτω ἐγεννήθησαν αἱ νέα μεγαλύτεραι καὶ περιπλοκώτεραι μορφαὶ τῆς κοινωνίας αἱ γνωσταὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἐθναλογίᾳ ὡς φρατρία καὶ ὡς κοινωνικαὶ φυλαί. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ κοινωνικὴ φυλὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξελιχθῆ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅποτε σχηματίζονται αἱ ὁμοσπονδία τῶν κοινωνικῶν φυλῶν. Ἄλλ' ἡ κοινωνικὴ φυλὴ αὐξάνεται ἢ καὶ σχηματίζονται ὁμοσπονδία κοινωνικῶν φυλῶν ἐπίσης καὶ διὰ προσλήψεως

1) Περὶ τοῦ μητρικοῦ δικαίου θὰ γίνῃ λόγος ἐν ταῖς ἐξῆς.

2) Ἴσως δὲ συνέβη καὶ τοῦτο κατὰ περιστάσεις καὶ ἐπὶ πληθύνοντων διὰ τοπικῶν καὶ κλιματικῶν παραλλαγῶν ἢ διαιρέσεις εἰς ἀνθρωποφυλάς.

ξένων στοιχείων, ξένων κοινωνικῶν γενῶν ἢ κοινωνικῶν φυλῶν· ξένα κοινωνικά γένη καὶ μάλιστα καὶ ὀλόκληροι κοινωνικαὶ φυλαὶ υἰοθετοῦνται· ἢ καὶ ἀναγκάζονται διὰ πολέμου ν' ἀποτελέσουν ὁμοσπονδίαν. Καὶ ὅμως ἡ φρατρία καὶ ἡ κοινωνικὴ φυλὴ δὲν σημαίνουν συγχώνευσιν τῶν χωριστῶν κοινωνικῶν γενῶν· ὁ μῦθος τοῦ Θησέως μαρτυρεῖ ὅτι τὰ κοινωνικά γένη ὑφίσταντο διακεκριμένα ἐν τῇ κοινωνικῇ φυλῇ καὶ ὅτε ἀκόμη ἡ κοινωνικὴ φυλὴ εἶχεν ἐδραιωθῆ εἰς μίαν χώραν καὶ τὰ διάφορα κοινωνικά γένη εἶχον κατοικήσει χωρῖα κτισθέντα τὸ ἓνα στενωπὸν πλησίον τοῦ ἄλλου.

Ἄλλ' ὅμως ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε διπλῆ ἐξέλιξις, αὕτη: πρῶτον μὲν κατηργήθησαν, κατέπεσαν τὰ σύνορα μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρίων καὶ παρήχθησαν ἡ (περιτειχισμένη) πόλις καὶ ἡ εἰς αὐτὴν ἀνήκουσα χώρα, ἔπειτα δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατηργήθησαν καὶ τὰ (κατ' ἰδέαν) ὄρια μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ ἐγεννήθη τὸ ἔθνος. Τὸ ἔθνος εἶναι κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, κυρίως μόνον πνευματικὴ ἐνότης, δηλαδή δὲν εἶναι μία μορφή τοῦ κοινωνικοῦ βίου, καὶ ἔνεκα τούτου δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα. Ἄπ' ἐναντίας ἡ πρώτη παραχθεῖσα πόλις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐνότητα, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἱστορίᾳ λέγεται πολιτεία, δηλαδή ἡ πρώτη πόλις ἦτο ταῦτοχρόνως καὶ ἡ πρώτη πολιτεία. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὀνομάζουσι διὰ τῶν λέξεων «πόλις» καὶ «πολιτεία» καὶ τὰς πόλεις καὶ διατάξεις των καὶ τὸ μετὰ ταῦτα λεγόμενον κράτος καὶ τὸν καταστατικὸν χάρτην του, τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ «civitas» καὶ «res publica». Πρὸς τοῦτο δὲ ἀνταποκρίνεται τὸ ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους ἐκάστη πόλις ἦτο συνήθως καὶ πολιτεία (κράτος).

Ἡ πολιτεία, ἔφ' ὅσον εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖον κρίκον, τὸ τελευταῖον φαινόμενον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, ὁμιλῶν ἐνταῦθα περὶ σχηματισμοῦ, περὶ τῆς ἀρχικῆς γενέσεως τῆς πολιτείας, πρὸ πάντων τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἰσχύει λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἔφθασαν μέχρι τῆς πολιτείας. Λιότι

ἄφ' ἑνὸς μὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ὄχι ὅλαι αἱ ἀνθρώπινα φυλαὶ ἐξε-
 λίσσονται μέχρι καὶ τῆς παραγωγῆς τῆς πολιτείας καὶ οὔτε εἶναι
 ἐπιδεκτικαὶ τοιοῦτου βίου· οἱ Ἰνδιανοὶ π. χ. τῶν ἠνωμένων πο-
 λιτειῶν ἐπανέρχονται, ὡς λέγεται, εἰς τὰς παλαιὰς τῶν κυνηγε-
 τικῶν ὁμοσπονδίας, αἶμα ὡς ἀφειδοῦν ἐλεύθεροι ¹⁾· ἐξ ἄλλου δὲ
 πάλιν εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι ἡ πολιτεία, ὅπου καὶ ἂν ἐμφανίζεται
 ἕνεκα τῆς ἐξελίξεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐξ ἑαυτῆς, παρέρχεται
 κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἐξέδηκα ἐρευνῶν τὴν ἑλληνικὴν
 ἐξέλιξιν. Δηλαδή εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολιτεῖαι γεννῶνται καὶ
 διὰ διχασμοῦ μιᾶς ἄλλης ἢ καὶ δι' ἀποικισμοῦ ἢ καὶ διὰ παρι-
 χωρήσεως δικαιωμάτων μεγαλειότητος ἢ καὶ διὰ κατακτήσεως·
 ἀλλὰ κατ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους πρόκειται περὶ ἐπιμορ-
 γῆς μιᾶς ἤδη ὑπαρχούσης μορφῆς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἑνὸς ἤδη
 ὑπάρχοντος προτύπου ¹⁾. Ὡστε ἐν τῷ προβλήματι τῆς γενέσεως
 τῆς πολιτείας πρόκειται κατ' ἀρχὴν περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς ὡς
 ἰδέας καὶ ὄχι περὶ τῆς παραγωγῆς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πολιτείας
 ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἱστορίᾳ. Ἐνεκα τούτου εἶναι ἡ πολιτεία καὶ ἡ
 τελευταία μορφή τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη
 κατὰ τὴν ἐξέλιξιν του, διότι γεννῶνται μὲν, ὅπως μεταξὺ δια-
 φόρων (καὶ μάλιστα καὶ ξένων) κοινωνικῶν γενῶν καὶ κοινωνι-
 κῶν φυλῶν, οὔτω καὶ μεταξὺ τῶν χωρισμένων πολιτειῶν πολυ-
 ποίκιλοι συνδυασμοὶ (π. χ. ὁ σύνδεσμος πολιτειῶν ὡς συμμαχία,
 ἢ ὁμοσπονδία, ἢ προσωπικὴ ἐνότης κτλ.)· γεννῶνται δὲ διὰ συν-
 θηκῶν καὶ οἱ πολυποίκιλοι οἰκονομικοί, δικητικοὶ καὶ νομικοὶ
 σύνδεσμοι μεταξὺ τῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἐπη-
 ρεάζουν καὶ δὲν μεταβάλλουν κατ' ἀρχὴν τὴν μορφήν τοῦ κοι-
 νωνικοῦ βίου, ἡ ὁποία καλεῖται πολιτεία, ὅπως καὶ αἱ ὁμοσπον-
 δία κοινωνικῶν φυλῶν δὲν ἐπηρέασαν τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον
 κοινωνικὴ φυλή.

¹⁾ Οὔτω παρήχθησαν καὶ αἱ γερμανικαὶ πολιτεῖαι ἔχουσαι ὡς
 πρότυπον τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνευ σημασίας
 ὅτι ἡ γερμανικὴ ὀνομασία τῆς πολιτείας (Staat) ἐκφράζει ὑπάρχουσαν,
 ἰρισταμένην κατάστασιν (Status), ἢ αὐτὴ δὲ λέξις εἶναι καὶ ἡ γαλλικὴ
 «état».